

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 8ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1962

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΕΠΑΜ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰωάνν. Καλιτσουνάκης παρουσιάσας τὸ κάτωθι δημοσίευμα εἶπε σχετικῶς τὰ ἑξῆς.

Τὸ ἐν Παλέομφ Βυζαντινὸν καὶ Νεοελληνικὸν Ἰνστιτοῦτον τὸ ὁποῖον ἴδρυσεν καὶ διευθύνει ὁ γνωστὸς μας *καθηγητὴς Bruno Lavagnini ἐξέδωκεν εἰς τὴν σειράν τῶν δημοσιευμάτων του σπουδαῖον καὶ χρησιμώτατον διὰ γλωσσικὰς καὶ ιστορικὰς μελέτας τόμον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: *Testi neogreci di Calabria I. Introduzione, prolegomeni e testi di Roccaforte, a cura di G. Rossi Taibbi.*— II. *Testi di Rochudi, di Condofuri, di Bova e indici, a cura di G. Caracausi.* Palermo, Istituto di Studi Bizantini e Neogreci, 1959 LXXXVII, σελ. 493 (TESTI E MONUMENTI, Collezione diretta da *Bruno Lavagnini*, e pubblicata sotto gli auspici dello assessorato alla istruzione della regione Siciliana).

Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει ποικίλα κείμενα μιᾶς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ὁμιλουμένης καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Καλαβρίαν (Bova) καὶ Salento (Terra d'Otranto) τῆς Νοτίου Ἰταλίας εἰς 15 περίπου κόμας ἢ χωρία διεσπαρμένα ἐκεῖ.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτὴν διάλεκτον (ἕως τότε σχεδὸν ἄγνωστον) ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων πρῶτος ὁ Γερμανὸς Κάρολος Βίττε (Karl Witte), περιορχόμενος τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὰ ἔτη 1820-21*.

* Θεωρῶ ἐνδιαφέρον νὰ δώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὀλίγα τινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς τοῦ πρῶτου, ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν γλωσσολόγων εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην, τοῦ Karl Witte (1800-1883). Ἐγενήθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Χάλλῃ, ἐκίνησε δὲ εἰς μέγα βαθμὸν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων ὡς «παιδὶ φαινόμενον» (Wunderknabe), διότι εἰς ἡλικίαν μόλις 10 ἐτῶν εἶχε τελειώσει τὸ περίφημον Γυμνάσιον τῆς Λειψίας Thomasschule, εἶτα δὲ ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον αὐτῆς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1810 ὡς φοιτητὴς. Τῇ ὑποστηρίξει τοῦ βασιλέως Ἰερωνύμου τῆς Βεσφαλίας ἐνεγράφη ἔπειτα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοτιγγης, ὅπου ὡς δωδεκαετὴς ἔγραψε Λατινιστὴ μαθηματικὴν διατριβὴν δι' ἧς ἀνηγορεύθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Giessen διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν ἡλικίᾳ 14 ἐτῶν (!) τῷ 1814. Ἐκτὸς

Ἡ διάλεκτος αὕτη ἐνομίσθη ἀρχικῶς ὡς συνέχεια τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς τῆς ἐν τῇ Magna Graecia ὁμιληθείσης. Πρῶτος ὁ A. F. Pott (ἐν *Philologus*, 11 (1856) 245 ἔξ.) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Gius. Morosi (*Studi sui dialetti* κλπ. 1870 καὶ *Arch. glottol. ital.* 4, 1878, 1-116) εἶπον ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦτο κατάγεται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν βυζαντινῶν ἀποίκων. Ὁ Γ. Κατζίδάκις (*Einleitung*, 1892, σ. 442-5, πρὸ βλ. ἰδίᾳ MNE, 2, 480-487) ἀπέκρουσε τοῦτο ἐντόνως καὶ ὁ Rohlf's, ὅστις ἀργότερον ἐπελάβετο μὲ ἐπιμέλειαν τοῦ ὅλου ζητήματος, εἰς δύο του κατ' ἀρχὰς ἔργα (*Griechen und Romanen in Unteritalien* (1924) καὶ *Scavi linguistici nella Magna Grecia* (1933) καὶ εἰς ἄλλα καὶ ἀκόμη, Λεξικόν, Γραμματικὴν κτλ. ἐμελέτησε καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ παρεχόμενα γλωσσικὰ στοιχεῖα δὲν δύνανται νὰ προέρχωνται παρὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Κατὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἀντειστάθησαν Ἴταλοι κυρίως λόγιοι ἐν οἷς ἐσχάτως καὶ ὁ O. Parlange (ἰδίᾳ *Sui dialetti romanzi e romaici del Salento*, 1953) καὶ μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι. Τὸ ζήτημα ἔκτοτε ζωηρῶς συζητεῖται. Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τῶν σχετικῶν συζητήσεων θὰ εὐκολυνθῆ πάρα πολὺ σήμερον διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τὸ ὁποῖον παρουσιάζω.

Τὰ διάφορα ἑλληνικὰ κείμενα ἀναγράφονται διὰ λατινικῶν στοιχείων (μὲ βοήθειαν καὶ τινῶν ἀπαραιτήτων Ἑλληνικῶν φθόγγων (χ,θ), μεταφράζονται δὲ παραπλεύρως εἰς τὴν Ἰταλικὴν*.

τοῦτου ἐμελέτησεν εἶτα ἐπὶ διετίαν ἀρχαίας καὶ νεωτέρας γλώσσας, Ἱστορίαν, Φιλοσοφίαν καὶ Φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τῷ 1816 ἠθέλησε νὰ γίνῃ ὑφηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ ἡ Νομικὴ Σχολὴ καὶ οἱ φοιτηταὶ ἐξανέστησαν ἀρνηθέντες τοῦτο ἕνεκα τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας του. Τὸ Ὑπουργεῖον τότε προτάσει τοῦ Βασιλέως τῆς Πρωσίας τοῦ ἐχορήγησε τὰ μέσα δι' ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἰταλικῆς Φιλολογίας. Κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο ἀνεκάλυψε τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Τῷ 1823 ἔγινεν ἑκτακτος καθηγητὴς (23 ἐτῶν) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βρεσλαυίας καὶ τῷ 1829 προσήχθη εἰς τακτικόν. Ἀργότερον μετεκλήθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης. Αἱ μελέται του περὶ τὸν ποιητὴν Δάντην, αἱ ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ τούτου καὶ ἡ ἔμμετρος μετάφρασις τῆς Θείας Κωμωδίας ἐσημείωσαν ἐποχὴν. Ἰδρυσεν ἐν Γερμανίᾳ τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Δάντου. Μετέφρασε καὶ τὸ Δεκαήμερον τοῦ Βοκκαίου. Ὁ πατὴρ του ἔγραψε δίτομον παιδαγωγικὸν βιβλίον διὰ τὴν ἀνατροφὴν τούτου, τοῦ περιφήμου υἱοῦ του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Karl Witte ὁ νεότερος, ἥτοι ἱστορία τῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως αὐτοῦ» ἐν Λειψίᾳ 1819, δύο τόμοι.

* Ὁ Rohlf's παρατηρεῖ περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὅτι «ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν κειμένων τούτων ἀνανεοῦται πάντοτε ἡ ἐντύπωσις μιᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἰδιορρυθμοῦ (*eigenwillig*) καὶ αὐτοτελοῦς, ἡ ὅποια γλῶσσα, ἐξαιρουμένων τῶν ὁμοιοτήτων ὄλων τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἔχει ἐντελῶς ἰδίαν γλωσσικὴν ἐμφάνισιν (*Gepräge*), ἡ ὅποια εἶναι ἐπίσης μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὅπως παραδ. χάριν αἱ διάλεκτοι τῆς Κρήτης, τῆς Ρόδου ἢ τῆς Κύπρου». (*B. Z.* 1960 σελ. 362-363).

Τὸ περιεχόμενον τῶν κειμένων εἶναι: παραμύθια, παροιμίας, δημοτικὰ ἄσματα κλπ. Ἡ ἐπεξεργασία εἶναι κατὰ πάντα ἐπιστημονικὴ*, τὸσον τῶν παλαιότερων δημοσιευθέντων κειμένων ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων, πασῶν λοιπὸν τῶν Συλλογῶν τῶν Ettore Caprialbi, L. Bruzzano L. Borrello, καθὼς καὶ τῶν νεωτέρων, τοῦ Comparetti, Morosi, Pellegrini, Rohlfs καὶ ἄλλων. Ἡ ἐπινοηθεῖσα φωνητικὴ ἀπόδοσις τῶν παρέχει σαφεστάτην εἰκόνα τῆς προφορᾶς.

Τὸ βιβλίον προσφέρει ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς πίστωσιν καὶ ἐξελέγξιν ὄλων τῶν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν φαινομένων καὶ τοῦ Λεξικολογικοῦ Θησαυροῦ τῆς περιέργου καὶ διδακτικῆς ταύτης διαλέκτου τῶν χωρίων Roccaforte (τὸ ὁποῖον αὐτοὶ ὀνομάζουν *Bounì*), Bona (τῆς *Bouá* τῶν ἐγχωρίων) καὶ τοῦ Chorio di Rochudi καὶ ἄλλων. Μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην παρέσχεν εἰς τοὺς ἐκδότας ἡ «Ἱστορικὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κάτω Ἰταλίας» τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τῷ 1950 ὁ καθηγητὴς Rohlfs, ὅστις ἀπὸ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν δὲν ἔπαυσεν ἐργαζόμενος ἐπὶ τῆς διαλέκτου ταύτης.

Δὲν δύναμαι ἐνταῦθα νὰ ἐκταθῶ περισσότερον. Τὸ παρουσιαζόμενον βιβλίον παρέχει, ὡς ἐλέχθη, καὶ τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τῶν κειμένων, τοῦτο δὲ ἔν τινι μέτρῳ δικαιολογεῖ τὴν ἔλλειψιν λεξιλογίου εἰς τὸ τέλος. Ἐχομεν ὅμως σπουδαῖον λεξικογραφικὸν βοήθημα τὸ Λεξικὸν τῆς διαλέκτου ταύτης ὑπὸ τοῦ Rohlfs, τὸ ὁποῖον μανθάνω ὅτι θὰ ἐκδοθῆῖ προσεχῶς εἰς δευτέραν ἐκδοσιν, κατὰ πολὺ πληρεστέραν τῆς πρώτης καὶ τελειότεραν. Τὸ Λεξικὸν τοῦτο ἔκρινεν ὁ Χατζιδάκις εἰς τὸν 43^{ον} τόμον τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπου βλέπει τις ἐκ νέου καὶ τὰς γνώμας τοῦ μεγάλου τούτου Ἑλληνοῦ γλωσσολόγου διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο.

Πολλοὶ Ἰταλοὶ γλωσσολόγοι ἐξακολουθοῦν νὰ θεωροῦν τὴν διάλεκτον ταύτην ὡς προελθοῦσαν ἐξ ἀποικισμοῦ ἐκεῖ ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Ο. Parlangeḗ ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου τοῦ Μονάχου (1958) ἐν σελ. 445-449 νέαν μελέτην ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης ὑπὸ τὸν τίτλον *L'importanza dell' elemento greco nella storia linguistica dell' Italia meridionale*. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἄλλοι Ἰταλοὶ (Migliorini, Ribezzo, Terracini, Bontante) δέχονται τὰς γνώμας τοῦ Rohlfs ὡς καὶ 18 ἄλλοι ἐπίσημοι φιλόλογοι¹ (ἐν οἷς καὶ ὁ Wilamowitz, Meillet, ὁ Schwyzer κλ.)

Ἐπιθυμῶ τέλος νὰ ἀναφέρω ἐν παρόδῳ ὅτι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου (τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ προσλάβῃ οἰανδήποτε πολιτικὴν ἀπόχρωσιν) ἐξεδόθη

* «Edition, welche der besten italienischen philologischen Tradition hohe Ehre macht» Rohlfs.

¹ Τοὺς ὁποίους ἀναγράφει ὁ Rohlfs ἐν Β. Ζ. 1959, σελ. 99.

ἑσχάτως (1958) Γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Σταματ. Καρατζᾶ (διδάσκει ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμβούργου), ἀξιόλογον βιβλίον βραβευθὲν ἐν Παρισίοις, ὑπὸ τὸν τίτλον: *L' origine des dialectes Néo-grecs de l' Italie méridionale*, τὸ ὁποῖον ἔτυχε πολλῶν εὐνοϊκῶν κριτικῶν¹.

Συγχαίρομεν καὶ εὐγνωμονοῦμεν τοὺς Ἴταλοὺς λογίους Rossi Taibbi καὶ Caracausi καὶ τὸν γνωστὸν καὶ φίλον τῆς Ἑλλάδος καθηγητὴν Bruno Lavagnini διὰ τὴν πολύτιμον συμβολὴν των εἰς μελέτην τῆς διαλέκτου ταύτης, ἣτις, ὡς ἐλέχθη, παρουσιάζει ὅλως διόλου πρωτότυπον ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρον καὶ μεγάλην ὡς ἐκ τούτου γλωσσολογικὴν καὶ ἱστορικὴν σπουδαιότητα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ.— The sunspots areas and the Wolf Numbers. A study on the analytical relations given by J. Xanthakis and J. Mergentaler, by J. Xanthakis and G. Banos*.

INTRODUCTION.

It is known that different investigators tried to establish a satisfactory analytical relation connecting the mean values [A] of the daily sunspots areas for each year (umbra + penumbra) with the corresponding Wolf Numbers [R].

M. Waldmeier (1) gave the linear relation $[A] = 16,7 [R]$ from which it results that the ratio $[q] = \frac{[A]}{[R]} = 16,7$ is constant. W. Gleissberg (2) and J. Xanthakis (3) have shown on the contrary that [q] varies from minimum to maximum of each sunspot cycle, its mean value being much more smaller than 16,7. Moreover the amplitude of variation of [q] is greater when it is studied as a function of [A] rather than as a function of [R]. This, in conclusion, means that the area corresponding to each sunspot is greater on the average during the maximum; in other words, the characteristic

¹ Ὅπως τοῦ Καθηγητοῦ Rohlf's (B.Z., τόμ. 1959 σελ. 99-104), τοῦ Καθηγητοῦ Νικ. Τωμαδάκη (Ἀθηνᾶ, τόμ. 62) καὶ τοῦ Καθηγητοῦ Στυλ. Καψωμένου (Deutsche Literaturzeitung, Heft 10, Ὀκτώβριος 1960) Καὶ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς βιβλιογραφίας εὐρίσκει ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀφθονον βιβλιογραφικὸν ὑλικὸν σχετικῶς μὲ τὸ ἀνωτέρω ζήτημα

* ΙΩΑΝΝ. ΞΑΝΘΑΚΗ καὶ Γ. ΜΠΑΝΟΥ, Τὰ ἔμβαστά τῶν ἡλιακῶν κηλίδων καὶ οἱ ἀριθμοὶ Wolf.